

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
Michaël 2012

Kernenergie

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
16e jaargang nr. 4, Michaël 2012

Inhoud van dit nummer

Van de redactie 1
Een speer van licht 1
Thema: Kernenergie 2
Serie: Op de groei 17
Michaëltijd 22
Bestuur en instellingen 25
Berichten uit de gemeenten 29
Allerlei 31
Internationaal 32
Boeken 34
Aankondigingen 36
Gestorvenen 38

Redactie

Nelle Amons, Jolanda van Dam, Jos van Damme,
Jolanda Gevers Leuven, Marianne de Nooij,
Marjolein te Pas

Redactieadres

In beweging, p/a mw. J. van Dam,
Putterweg 64, 3851 GE Ermelo
tel. 0341-550606
e-mail: inbeweging@unica4.nl
Ook voor inlichtingen over abonnementen

Financiën en advertenties

Jos van Damme, tel. 0318-416079
e-mail: josvandamme@chello.nl
banknr. 9185951, t.n.v. In beweging,
6721 BW Bennekom

Druk

Drukkerij Modern, Bennekom

Kopijdata

Adventnummer 1 oktober 2012
Paasnummer 1 februari 2013
Kopij graag aanleveren per e-mail
(inbeweging@unica4.nl). De redactie behoudt
zich het recht voor ingezonden kopij in te
korten of niet te plaatsen.

*Illustratie omslag: 'Good defeats evil',
Zurab Tseretili (1990), New York*

De Christengemeenschap in Nederland en Vlaanderen Adressen en tijden van diensten

M=mensenwijdingsdienst, K=zondagsdienst voor de
kinderen, info: gezien onregelmatigheid navraag nodig.

Alkmaar, Oude Kanaaldijk 9, 1825 AT, 072-5613144
M zo 10, di 9, do 10, za (info), K zo 9 (info)
Amsterdam, A.J. Ernststraat 869, 1081 HL, 020-
6420769, bgg 4414949, M zo 10, wo 9, do 10,
za 9 of 11 (info), K zo 9.30 (info)
Antwerpen, H. Consciencelaan 107, B-2640
Mortsel, 03-4406821, M zo 10, wo 9.30,
do 9.30 (info), vr 9.30, K zo 9.30 (info)
Arnhem, Brugstraat 5, 6811 MB, 026-3621769
M zo 10 (info), do 9.00 (info), K zo 9.30 (info)
Den Haag, Groot Hertoginnelaan 2, 2517 EG,
070-3634898, M zo 10.15, wo 10 (info),
vr 10.30 (info), K zo 9.30
Driebergen, Rijsenburgselaan 2a, 3972 EJ, 0343-
758838, M zo 10.30 (info), do 9.30 (info),
vr 9.30, K zo 10 (info)
Eindhoven, Dorpstraat 122, 5504 HL, Veldhoven,
040-2221009, bgg 2520498, M zo 9.30 of 10.45
(info), wo 9.30 (info), vr. 9.30 (info), K zo 10
(info)
Het Gooi, Veldweg 1, Bussum, 1404 CV, 035-
5417957, bgg 6563160, M zo 10, do 10 (info),
K 11.15 (info)
Groningen, Lauwersstraat 3, 9225 HD, 0592-347059,
bgg 0594-659558, M zo 10.30 (info), do 10
(info), K zo 10 (info)
Leeuwarden, Droevendal 9, 8911 KK, 0594-659558
M zo 10.30 (info), wo 9.15 (info), K zo 9.45 (info)
Leiden, Vestestraat 49, 2312 SW, 071-5121459,
bgg 020-6628346, M zo 10.30 (info), za 10.30
(info), K zo 10 (info)
Meppel, Catharinastraat 44, 7941 JG, 0522-
452699 bgg 0521-578178, M zo 10.15 (info),
K zo 9.45 (info)
Middelburg, Lange Noordstraat 62 (geen post-
adres), 0118-591628, bgg 583352, M zo 10
(info) K zo 9.15 (info)
Rotterdam, Lumeysstraat 33, 3039 ZN, 010-6652586,
bgg 4612203, M zo 10.30, di 9.30, wo 9.30,
vr 7.30, K zo 10
West-Brabant, Minckelersstraat 27 (geen post-
adres), Breda, 076-5422983, bgg 5021945,
M za 9.30 (info)
Zeist, van Tetslaan 4, 3707 VD, 030-6913868, bgg
6921173, M zo 10.30, di 8, wo 9, vr 10 (info),
za 9, K zo 9.30
Zutphen, Badhuisweg 27, 7201 GM, 0575-541288,
bgg 0575-787294, M zo 10.30, di 9.15 (info),
do 9.15 (info), K zo 10 (info)

Landelijk secretariaat: 070-3451506

Groot Hertoginnelaan 4

2517 EG Den Haag

E-mail: secretariaat@christengemeenschap.nl

Website: www.christengemeenschap.nl

Van de redactie

Het Michaëlnummer dat u in handen hebt is een echt 'drakennummer' geworden. De draak die u op de voorzijde ziet afgebeeld, is gemaakt uit schroot van ontmantelde kernraketten en staat voor het gebouw van de Verenigde Naties in New York. Binnen in dit VN-gebouw is een interreligieuze stilteruimte, in 1957 ingericht door secretaris generaal Dag Hammarskjöld. Op een van de wanden is een fresco zonder titel, dat voor de goede verstaander ook onmiskenbaar een Michaëlsche thematiek heeft. Recht voor dit fresco staat een massief blok van zeven ton Zweeds ijzererts. Een in het plafond verborgen licht valt met een scherpe bundel op het glad gepolijste oppervlak van het blok, dat zo het licht weerkaatst en in de ruimte uitstrooit en het fresco belicht.

Wij hopen dat u deze 'speer van licht' telkens weer zult aantreffen bij alle draken die in de bijdragen van dit nummer aan de orde komen: kernwapens, rampen met kerncentrales en de kerncentrale als verwandelingsplaats in het themagedeelte, kinderrangsten in de serie 'Op de groei' en demonen in het artikel over de Michaëltijd. En dat de inhoud van de artikelen u wellicht de moed schenkt, om met uw eigen speer van licht werkzaam te zijn, daar waar uw taak ligt.

De redactie is blij met de komst van Jolanda Gevers Leuven die de taak van corrector op zich heeft genomen.

Marianne de Nooij

Een speer van licht

Wij waren onderweg in de Harz op een heldere ochtend in september: een bus met dertig negendeklassers die aan hun tiendaagse schoolreis begonnen. De weg, aan beide kanten omzoomd door blauwzwarte dennen en dicht struikgewas, lag er somber bij. In een bocht veranderde de bus van richting. Ik keek verrast opzij. Dwars door het geboomte en het struikgewas drong een lichtstraal. Als een speer baande hij zich een weg door de duisternis. Geboeid nam ik dit beeld in mij op.

Niet lang daarna leerde ik de Christengemeenschap kennen en raakte vertrouwd met de feesttijd van de aartsengel Michaël en de vele legenden en afbeeldingen in de kunst die over hem vertellen. Eén afbeelding raakte mij in het bijzonder: Michaël met de lichtende lans die de duisternis doorklieft. En zie, daar was het weer: Licht in de duisternis!

De jaren verstreken. Sindsdien verschijnen op mijn pad in wisselende gedaanten: het donkere bos, het dichte struikgewas en de herinnering aan die reis. Zij doen een appèl aan het innerlijke licht, eigentijdse donkerten te doordringen.

Katarina Knijpenga

In de eerste bijdrage van dit vierluik over kernenergie schetst priester en natuurkundige Ernst Terpstra de ontdekking en ontwikkeling van de radioactiviteit en haar eerste praktische toepassing: de atoombom. Redacteur Marianne de Nooij las een opmerkelijke Duitse reportage over ervaringen van mensen na de ramp met de kerncentrale in Tsjernobyl. Marjolein te Pas en Nelle Amons vroegen bij onze zustergemeente in Japan naar ervaringen van mensen na de aardbeving en de grote ramp in de kerncentrale van Fukushima. Het slotartikel is van de hand van dr. Hans-Bernd Neumann, priester en kernfysicus, over de kernreactor en het altaar als 'plaatsen van verwandeling'.

De ontwikkeling van de eerste atoombom

door Ernst Terpstra (geestelijke in Amsterdam en natuurkundige)

In 1895 ontdekt de natuurkundige W.C. Röntgen in Zuid-Duitsland een tot dan toe onbekende, doordringende straling, die bepaalde stoffen tot lichten brengt (fluorescentie) en waardoor ingepakt fotopapier zwart wordt. Geïnspireerd door het onderzoek van Röntgen, legt zijn vakgenoot Henri Becquerel een jaar later in Parijs bepaalde mineralen op ingepakt fotopapier. Hij ontdekt dat uraniumerts zwarte sporen nalaat op het fotopapier en hij noemt het erts 'radioactief' (stralingsactief).

Zijn assistenten Pierre en Marie Curie bestellen vervolgens grote hoeveelheden afval uit Tsjechische uraniummijnen. Marie scheidt uit dit afval langs chemische weg een kleine hoeveelheid van twee nieuwe elementen af, die ze Radium en Polonium doopt. Het zijn sterk radioactieve stoffen, die de flesjes waarin ze bewaard worden laten oplichten in het donker. Ze zijn warmer dan de omgeving, maken de lucht elektrisch geleidend en brengen schade toe aan de huid. Marie Curie zal uiteindelijk overlijden aan bloedkanker, door het intensieve contact met deze stoffen.

Het gaat bij de in de natuur voorkomende radioactieve stoffen om de zwaarste elementen, achteraan in het 'Periodiek systeem der elementen'. Deze stoffen zijn instabiel en vallen spontaan uit elkaar, onder het uitzenden van

straling. De stoffen die hierbij ontstaan zijn ook weer instabiel, enzovoort (men spreekt van een 'vervalreeks'). De vrijkomende straling is schadelijk voor alle levende organismen.

De drie in de natuur voorkomende vervalreeksen eindigen met het element lood; lood is stabiel en wordt ook gebruikt om straling mee af te zwakken. Al spoedig vindt men drie soorten straling: positief geladen alfastraling, negatief geladen bètastraling en neutrale gammastraling. In 1932 wordt nog een vierde stralingssoort ontdekt: de neutronenstraling, die andere stoffen – zoals ijzer, koper of zuurstofgas – instabiel maakt, waardoor ze zelf vervallen en radioactieve straling gaan uitzenden.

Kettingreactie

In 1938 wordt in Berlijn een experiment gedaan, waarbij neutronenstraling op een stuk uraniummetaal valt. Uit metingen blijkt achteraf dat er in het uranium sporen van lichtere elementen zijn ontstaan en dat er warmte bij de reactie is vrijgekomen. Men trekt de conclusie dat er uraniumkernen gespleten zijn; hierbij ontstaat méér neutronenstraling dan er voor de reactie nodig is. Dit maakt een kettingreactie mogelijk, waarbij in korte tijd heel veel warmte vrijkomt. Men voorziet onmiddellijk twee toepassingsmogelijkheden: een ongekend krachtige bom en gecontroleerde energieopwekking in een uraniumreactor.

Het experiment uit Berlijn wordt herhaald in Amerika. Dan breekt in 1940 de Tweede Wereldoorlog uit en wordt het wetenschappelijke contact tussen Amerika en Duitsland verbroken. Werner Heisenberg, die tijdens de oorlog in Duitsland doorgaat met kernfysisch onderzoek, zal later zeggen: "In 1939 hadden twaalf mensen gezamenlijk het ontwikkelen van de atoombom nog kunnen verhinderen". Duitsland stelt een verbod in op export van uranium vanuit Tsjecho-Slowakije. Een aantal Amerikaanse kernfysici schrijft een brief naar president Roosevelt om te pleiten voor een Amerikaans atoomproject en het veilig stellen van de grote voorraad uranium in België, afkomstig uit de Congo-kolonie. Deze brief wordt mede ondertekend door Albert Einstein, de beroemdste natuurkundige van die tijd en overtuigd pacifist; hij heeft hier later veel spijt van. Roosevelt is niet gemakkelijk te overtuigen van het nut van dit project, vooral omdat de militairen er zeer sceptisch over zijn. Maar eind 1941 stemt de president uiteindelijk toch toe, vanwege de vrees voor wat er in Hitler-Duitsland op dit gebied gaande is. In 1942 tekenen Roosevelt en Churchill de overeenkomst voor een gezamenlijk Engels-Amerikaans project, het 'Manhattan-project', waaraan onder leiding van drie generaals en twee natuurkundigen in totaal zo'n 120.000 mensen hebben meegewerkt. Van hen weten slechts twaalf mensen waar het precies om gaat.

Op heilige grond

In het stadje Los Alamos, in de woestijn van New Mexico, wordt onder leiding van generaal Leslie Groves en de natuurkundige Robert Oppenheimer gewerkt aan het ontwikkelen van een bom. Oppenheimer heeft deze plek uitgekozen. Hij heeft in Los Alamos op een kostschool gezeten en is vertrouwd met de rijke natuur van de tafelbergen, de canyons en de cultuur van de Pueblo indianen, voor wie de plateaus van de tafelbergen heilig zijn en waar ze alleen komen om hun rituelen te voltrekken. Toen de school destijds werd gebouwd, heeft

de directeur de indianen beloofd dat de heilige gronden onbebouwd zouden blijven.

In 1942 wordt de betreffende kostschool gevorderd. Op het plateau van de tafelberg worden laboratoria gebouwd, waar in 1944 zesduizend mensen zullen werken. Er ontstaat een hele stad, die geheel van de buitenwereld is afgesloten en waarvan alle communicatie streng wordt gecensureerd. In Chicago is een eerste uraniumreactor in bedrijf gekomen, waarin de kettingreactie gecontroleerd verloopt. Hier wordt plutonium geproduceerd, dat net als uranium geschikt is om een splijtingsbom mee te maken.

In juni 1944, direct na de geallieerde invasie in Normandië, stelt een speciale inlichtingeneenheid vast dat het Duitse atoomonderzoek twee jaar achter loopt op dat in Amerika. Oorzaken: Hitler en de militaire leiding hebben onvoldoende interesse, er zijn veel technische problemen en de Duitse kernfysici, onder wie Heisenberg, vertragen bewust de ontwikkeling van een atoomwapen.

Robert Oppenheimer

In Amerika zorgen deze bevindingen voor stevige morele discussies onder de natuurkundigen. Is het wel te rechtvaardigen om verder te werken aan dit wapen? Maar als ze besluiten ermee te stoppen, dan zal vroeger of later een andere mogelijkheid er in het geheim mee verder gaan. Daarnaast is het ook gewoon een kwestie van wetenschappelijke nieuwsgierigheid.

Niels Bohr, een vooraanstaande Deense atoomgeleerde, spreekt met president Roosevelt over de gevaren van het atoomwapen en over de mogelijkheden om deze 'nieuwe energiebron' in te zetten voor het overbruggen van de tegenstelling tussen Rusland en Amerika. Een half jaar later ontvangt de president een uitvoerige brief van dezelfde strek-

king, die ook ditmaal door Albert Einstein is ondertekend. Maar dan overlijdt Roosevelt op 12 april 1945 geheel onverwacht en de brief blijft liggen voor zijn opvolger Harry Truman.

Trinity

Een adviescommissie geeft de nieuwe president de raad, dat de nu ontwikkelde bom – zonder waarschuwing vooraf – moet worden ingezet tegen Japan, zodat duidelijk wordt hoeveel schade het wapen kan aanrichten. Op de lijst van geschikte doelwitten staan de steden Hiroshima, Kokura en Nigata. In reactie hierop overhandigen zeven atoomfysici aan de minister van oorlog het zogenoemde 'Franck-report', waarin ze voorstellen om de bom in de woestijn of op een onvruchtbaar

De Amerikaanse B-29 bommenwerper 'Enola Gay' (vernoemd naar de moeder van de piloot) met bemanning. Op 6 augustus 1945 werd hiermee de eerste atoombom boven Hiroshima afgeworpen

eiland te demonstreren voor vertegenwoordigers van alle Verenigde Naties, als een krachtige aansporing om in gemeenschappelijk overleg de internationale controle er op te regelen. De adviescommissie van de president wijst dit voorstel af.

Ondertussen wordt in Los Alamos verder gewerkt aan het voorbereiden van de testbom en twee andere bommen; het codewoord is 'Trinity', drie-eenheid. Het is in het gebied verzengend heet en droog; het bliksemt geregeld boven het 'Sangre de Cristo' gebergte, zonder dat er een druppel regen valt en er doen zich telkens bosbranden voor. Medewerkers sluiten weddenschappen af over hoe krachtig de explosie van de testbom zal zijn.

Op 13 juli 1945 wordt de testbom naar het proefterrein gebracht, vier uur rijden vanaf Los Alamos. Op 9 km afstand van 'Punt Nul' wordt een controlepost met meetapparatuur ingericht, waar Robert Oppenheimer en generaal Groves zich installeren. Op 16 juli om 5.30 uur gaan alle anderen, nog 7 km verder weg, ingesmeerd met zonnebrandcrème en voorzien van zonnebrillen, op de grond liggen. Oppenheimer wordt heen en weer geslingerd tussen de angst dat de proef mislukt en de vrees dat hij slaagt.

Als dan het atoomvuur opvlamt en de laaiende vuurbal ten hemel stijgt, is iedereen verstijfd van schrik door het geweld van de explosie. Door het hoofd van Oppenheimer gaat een passage uit de Bhagavadgita, het heilige gezang van de Hindoes: "Ik ben de Dood, die alles rooft, hij die werelden doet schokken." Een generaal vertelt later: "Het hele land baadde in een verzengend licht, veel helderder dan de middagzon een halve minuut later volgde een luid, lang aanhoudend donderend lawaai, dat klonk als een waarschuwing voor de Dag des Oordeels en dat ons eraan herinnerde dat wij, nietige wezens, op hemelstergende wijze naar krachten hadden gegrepen, die tot dan toe slechts de Almachtige zelf hadden toebehoord." Generaal Groves is een van de eersten die na de onverwacht heftige explosie zijn zelfbe-

heersing terug heeft. Tegen een collega zegt hij: "De oorlog is afgelopen. Een of twee van die dingen en Japan capituleert." Robert Oppenheimer zal jaren later zeggen: "Wij hebben het werk van de duivel gedaan."

Op de ochtend van 6 augustus, de dag die in het christendom is gewijd aan Jezus Christus' verheerlijking op de berg, wordt de eerste bom enkele honderden meters boven de Japanse stad Hiroshima tot ontploffing gebracht. Deze bevat 60 kg uranium en heeft evenveel kracht als 15.000 ton springstof. Een ondraaglijke hitte, een allesvernietigende luchtdruk golf, intense dodelijke straling en uit de paddestoelwolk daalt radioactief stof neer op de aarde en vergiftigt alles. In een klap vallen er 78.000 slachtoffers, tegen het einde van het jaar is hun aantal opgelopen tot 145.000.

Drie dagen later wordt de plutoniumbom afgeworpen boven de stad Nagasaki; hier vallen onmiddellijk 27.000 doden. Eigenlijk was de stad Kokura het doelwit, maar daar was op dat moment te veel bewolking. Op 11 augustus geeft de Japanse keizer zich over.

Na de oorlog wordt bekend dat Japan al vóór 6 augustus dichtbij de capitulatie was en dat het langs diplomatieke weg, via Rusland, vrede met Amerika probeerde te sluiten. Rusland wilde echter niet meewerken en Amerika wilde de wereld hoe dan ook laten zien over welk machtig nieuw wapen het beschikte.

De slachtoffers van Hiroshima en Nagasaki zijn de eerste slachtoffers van de Koude Oorlog. Vanaf 1946 komt de kernwapenwedloop tussen Amerika en de Sovjet-Unie op gang, met veel onder- en bovengrondse kernproeven. In 1949 brengen de Russen hun eerste atoomwapen als testbom tot ontploffing. Twee jaar later explodeert de eerste Amerikaanse waterstofbom, die ruim 1000 keer krachtiger is dan de uraniumbom. Anno 2009 telt de wereld officieel acht kernmachten (Verenigde Staten, Rusland, China, Frankrijk, Groot-Brittannië, India, Pakistan en Noord-Korea), die samen over 23.000 kernwapens beschikken.

De Verlosser van Tsjernobyl

door Marianne de Nooij (geestelijke in de gemeente Amsterdam)

In het Duitse dagblad 'Der Tagesspiegel' verscheen in april 2011, vijftienvintig jaar na de ramp met de kerncentrale in Tsjernobyl, een opmerkelijke reportage van de journalist Jens Mühling, waarvan u hieronder de voornaamste delen vertaald vindt. Eveneens vijftienvintig jaar na deze ramp ging Dieter Hornemann, priester in de Christengemeenschap in Chiengau (D), met jongeren naar 'de zone' in Tsjernobyl om daar als belofte aan de aarde een teken te plaatsen.

Tsjernobyl, voorjaar 2011. Nog bedekt sneeuw de laagvlakte van het noorden van de Oekraïne, maar spoedig zal hij smelten. Dan zullen de voetstappen en de sporen van autobanden verdwijnen, die het stadje Tsjernobyl in- en uitgaan. Het zijn er niet veel.

De Heilige Ilja-kerk in Tsjernobyl

Vijftienvintig jaar geleden maakte men een cirkel op de landkaart. Rondom sneed hij 4300 vierkante kilometer van de wereld af. Concentrische cirkels van prikkeldraad ordenen het niemandsland: de dertigkilometerzone, de tienkilometerzone, de kernreactorzone.

In het midden staat een sarcofaag. Begraven onder duizenden tonnen staalbeton: Blok IV, vernietigd op 26 april 1986 om 1 uur 23. Oorzaak van het ongeluk: menselijk falen.

De geigerteller ordent de zone anders. De ene keer piept hij hysterisch, de andere keer jammert hij zachtjes. Een patroon is er niet in te herkennen. Er zijn plaatsen vlakbij de reactor, waar het nagenoeg stil is en andere, ver verwijderd, die de teller schril laten piepen. De meest raadselachtige plek ligt een paar kilometer zuidelijk van de reactor aan de rivier de Pripjat, tussen de eerste en de tweede cirkel van prikkeldraad, in de stad die aan de reactor zijn naam gaf. De stad Tsjernobyl zou onmogelijk zijn zonder de kerk. Veertig meter rijst de Heilige Ilja-kerk in de Oekraïense winterhemel omhoog. Wanneer men deze kerk betreedt, verstomt de geigerteller. "Het is het huis van God", zegt Vader Nikolaj. "De straling dringt hier niet binnen." En dat is slechts een van de vele wonderen.

Alsem

De Jakuschins waren een geslacht van priesters. Nikolajs overgrootvader diende de Heilige Ilja-kerk. Nikolajs grootvader eveneens. Totdat de bolsjewieken kwamen. De bolsjewieken bonsden op de kerkdeur. Ze zeiden: "Hou op met bidden, vaders. De mens heeft geen ziel." "Zeker", zei Nikolajs grootvader, "de mens heeft een ziel en die is onsterfelijk." De bolsjewieken stopten de grootvader in de gevangenis. Toen hij vrij kwam, was hij al oud. Dat was zijn geluk. Hij stierf vroeg genoeg om de zuiveringen van Stalin niet te beleven. Bijna

geen enkele priester doorstond de terreur van de jaren dertig. De zoon van de grootvader, de vader van Nikolaj, werd geen priester. Dat kon niet in die tijd.

Desondanks werd Nikolaj heimelijk gedoopt, thuis. Alle orthodoxen deden dat zo. Wie kinderen in de kerk liet dopen, kon zijn werk verliezen. Toen Nikolaj geboren werd, kort voor het einde van de oorlog, was de kerk sowieso gesloten. De plaatselijke kolchoz gebruikte hem als graansilo. Zo leerde Nikolaj de kerk van zijn voorvaders kennen: tot vlak onder de koepel met graan gevuld. Aan het plafond verbleekte een in het nauw gebrachte Christus – zijn armen meer afwerend dan zegenend over het graan uitgebreid.

Het stadje Tsjernobyl – in het Oekraïens Tschornobyl – is oud, oeroud voor de plaatselijke verhoudingen – ook al kan men dat er niet aan afzien. Geen gebouw uit de begintijd is blijven staan. Eerst plunderden de Mongolen de stad. Later kwamen de Litouwers, Polen, Duitsers – en ten slotte de bolsjewieken. Vandaag staan tussen de flatgebouwen uit de Sovjettijd alleen nog een paar houten huizen. Niet één ervan is ouder dan twee eeuwen. Maar Tschornobyl werd tegelijkertijd met Kiev gesticht, en toen de grootvorst van Kiev in het jaar 988 zijn onderdanen liet dopen, behoorden de inwoners van Tschornobyl tot de eerste christenen in de Slavische wereld.

Wie nog weet had van dit verleden in de toekomstroes van de Sovjet-Unie, die verbaasde zich er niet over dat hier, in Tschornobyl, duizend jaar na de doop van de Slaven, de tijd aan een eind zou komen, zoals verkondigd in de Openbaring van Johannes: "En de derde engel blies de bazuin. En uit de hemel viel een grote ster, brandend als een fakkel, zij viel op het derde deel van de rivieren en op de waterbronnen. De naam van de ster wordt genoemd Alsem. En het derde deel van de wateren werd alsem en velen van de mensen stierven van het water, omdat het bitter geworden was." Dit schreef Johannes in het achtste hoofdstuk, vers 10 en 11. Alsem heet in het Oekraïens: Tschornobyl.

De ramp

Het was een grijze morgen, de laatste voor de Stille Week. Nikolaj Jakuschin was op weg naar de markt. Hij wilde vis kopen voor het vastenmaal. Vanuit Kiev zag hij autocolonne naar de kernreactor rijden: soldaten, brandweermannen, artsen. Allemaal met gasmaskers op. De mensen in de stad stelden vragen, maar niemand gaf hun antwoord. Een oefening, dacht Nikolaj Jakuschin, het zal wel een oefening zijn. Uit de kerncentrale steeg rook op.

Op Paasmorgen, negen dagen na het ongeluk, werd Tsjernobyl geëvacueerd. Binnen één enkele dag verweesde de stad. "Het is tijdelijk", zei men tegen de mensen, maar niemand geloofde het. De oude mensen moesten met geweld in bussen vervoerd worden. "Waar is die straling?" vroegen ze. "Waar praten jullie over? We zien niets!"

Soldaten sloten de huizen af. Ze verzegelden de kerk. Het werd stil in Tsjernobyl. Christus breidde zijn verbleekte armen uit over het verweesde schip van de kerk. Tussen de planken van de vloer zochten muizen naar de resten van het graan. De wind droeg zaden door de gebroken kerkramen, onkruid overwoekerde het altaar. Op een dag kwamen er plundersaars. Op zoek naar oud metaal trokken ze door de zone en braken verlaten huizen open.

Nikolai Jakuschin

Ze maakten een staaldraad vast aan de verzegelde kerkdeur en spanden een tractor ervoor.

De staaldraad brak. Het kapotte einde schoot door de lucht. Het zocht een doel en vond een dader. Een van de plundersaars viel neer, midden in zijn gezicht getroffen. De anderen vluchtten. Iedereen in de zone kent de gebeurtenis van de straf van God.

Nikolaj Jakuschin was met zijn familie naar Kiev overgeplaatst. Af en toe keerde hij terug naar zijn geboortestad. Dan stond hij voor de kerk en huilde. De metalen koepel van de klokkentoren raakte los, hij knarste in de wind. De muren brokkelden af. Wilde zwijnen hadden de begraafplaats omgewoeld. De grafkruisen stonden scheef in de geschonden aarde.

Op een dag hield Nikolaj het niet langer meer uit. Hij ging voor het huis van de bisschop van Kiev staan en ging niet weg voordat de kerkbeambten naar hem luisterden. "De kerk van mijn voorvaders vervalst", zei hij. "De kerk heeft een priester nodig." De beambten beraadslaagden met elkaar. Na een maand ontboden ze Nikolaj. "We hebben gezocht", zeiden ze, "maar we hebben niemand gevonden. Niemand wil erheen. Verplaats je maar eens in de situatie van de priesters. Jij zou je toch ook niet willen laten sturen naar de zone?"

De Verlosser

En zo gebeurde het, dat Nikolaj Jakuschin Vader Nikolaj werd. Dat is nu tien jaar geleden. Een tijd lang vermengde zijn oude leven zich met het nieuwe. Een ingenieur weet hoe men een huis moet herstellen, ook al is het een godshuis. Vader Nikolaj bouwde een steiger. Hij maakte zich aan een touw vast en voordat hij het kerkdak opging, maakte hij een kruisteken. De koepel restaureerde hij zelf. Hij herstelde de muren en repareerde de ramen. Hij wiede het onkruid en schilderde de verbleekte handen van Christus over.

Toen alles klaar was, plaatste Vader Nikolaj een grote icoon voor de altaarwand. De icoon met een bijzondere voorstelling kwam uit

Kiev. Een van de arbeiders die na het ongeluk met de kerncentrale moesten opruimen, had op een nacht een droom. In die droom was hem de Verlosser verschenen. De Verlosser wandelde op een wolk. De wolk zweefde boven de kerncentrale en een ster met de naam Alsem viel uit de hemel. In zijn licht verzamelden zich de gestorvenen en overlevenden van de zone.

Deze man liet zijn droom schilderen. Het schilderij werd onorthodox. In de iconenkunst komen geen mensen voor en mensen met gasmaskers al helemaal niet. De 'Verlosser van Tsjernobyl' kreeg toch de zegen van de kerk. De metropoliet van Kiev wijdde persoonlijk de icoon. Nog terwijl hij zijn gebeden sprak, gebeurde het eerste wonder: een duif vloog vlak langs de icoon. Zijn vleugels raakten bijna de Verlosser. Toen men daarna de icoon met wijwater besprenkelde, werd de icoon door een regenboog omhuld, als een heilighenschrijn.

Vader Nikolaj is met de icoon de halve Oekraïne doorgetrokken, vanaf de Zwarte Zee langs de Djnepr tot aan Tsjernobyl.

De icoon van De Verlosser van Tsjernobyl

Dezelfde weg werd eens bewandeld door de apostel van de Slaven, Andreas. De icoon bewerkstelligde wonderen. Hij hielp de mensen, en uit dankbaarheid hielpen de mensen Vader Nikolaj. Met de roebels die men onderweg schonk, herstelde hij zijn kerk.

Toen de kerk klaar was, kwamen de mensen. Eerst kwamen ze uit nieuwsgierigheid, zegt Vader Nikolaj, niet omdat ze geloofden. Er kwamen oude mensen, die in de zone waren teruggekeerd om in de verlaten dorpen te leven, mensen die niet in de straling geloofden of te oud waren om bang te zijn voor de dood. De bewakers kwamen, die de wachtposten van de zone bemanden. De arbeiders kwamen, die aan de verwoeste kernreactor werkten. Ze vroegen allemaal: "Vadertje, wat doe je daar?" "Ik bouw een huis", antwoordde Vader Nikolaj, "een huis voor God. Zodat Hij naar Tsjernobyl kan terugkeren." En Hij keerde terug.

"Wie zich in de zone bevindt", zegt Vader Nikolaj, "die bevindt zich aan de rand van de dood. Hij heeft angst. Hij denkt na over het sterven, over het leven daarna, over de eeuwigheid. Zo treedt God binnen in zijn leven. Wanneer de mensen de zone betreden, kun je aan hen zien hoe het in hen werkt." De mensen die Vader Nikolaj in de kerk bezoeken, beginnen al gauw vragen te stellen. "Wat zal er met ons gebeuren, Vadertje? Waarom is dit allemaal gebeurd? Bestraft God ons? Zal Hij ons vergeven? En als wij sterven, is het waar dat onze zielen verder leven?"

"In de zone", zegt Vader Nikolaj, "is tegenwoordig niet één ongelovige." Veel mensen zeggen dat het leven buiten de zone tegenwoordig gevaarlijker is dan hier, binnen de zone. Veel emigranten lijden onder ziekten waar de wetenschap geen namen voor heeft. Stress, zeggen de dokters dan. Door migratie veroorzaakte stress, Tsjernobylstress. Veel mensen zijn gestorven aan deze stress; aan toestanden van het hart, van de longen, van het bloed, van het hoofd. "Maar wij", zegt Vader Nikolaj, "wij hier in de zone zijn gezond, God zij geprezen."

Vandaag, op de dag van de Opstanding, zal Vader Nikolaj de orthodoxe paasliturgie zingen. Christus is opgestaan uit de dood. Hij heeft de dood door Zijn dood overwonnen en hun die in de graven zijn, het leven geschonken. De hele nacht tot aan zonsopgang zal Vader Nikolaj voor de icoon staan en roepen: "Christus is opgestaan!" En een nauwelijks hoorbaar koor zal hem antwoorden: "Hij is waarlijk opgestaan."

Twee dagen later, op 26 april om 1 uur 23, zal Vader Nikolaj de klok op het kerkhof luiden. Dat doet hij ieder jaar. Vijfentwintig klokslagen zullen door de zone klinken, één voor ieder jaar dat voorbij is. De wetenschap zegt dat er 20.000 jaren voorbij moeten gaan voordat de mensen kunnen terugkeren in de zone. Wanneer de klok verstomd is, zullen het nog maar 19.975 jaren zijn.

Het verlangen naar wonderen

Vijfentwintig jaar na de ramp organiseerde de Christengemeenschap in Kiev in de Oekraïne een internationale jongerenconferentie, begeleid door tien priesters uit Oost- en West-Europa, waaronder Hans-Bernd Neumann en Dieter Hornemann. Enkele weken daarvoor had de aardbeving in Japan plaatsgevonden, met het grote ongeluk van de kerncentrale in Fukushima. In deze conferentie werd gewerkt aan vragen die wereldwijd leven ten aanzien van kernenergie en wat de boodschap van de ongeluksnacht in Tsjernobyl aan de mensheid zou kunnen zijn.

In 1990 werd de jongerenconferentie van de Christengemeenschap in Moskou bezocht door de laatste twee nog levende oud-medewerkers van de centrale, die op aangrijpende wijze vertelden over wat zij die nacht hadden meegemaakt. Een van hen overleed kort daarna, de ander nam in 1991 nog deel aan de mensenwijdingsdienst en stierf niet lang daarna ook. Tijdens de jongerenconferentie in Kiev in 2006, twintig jaar na de ramp, werd de 'zone' bezocht. Geen vogel zong daar en sterk werd de tragiek beleefd, die verbonden is met deze verlaten plek op aarde: we heb-

ben hier de aarde in haar nood alleen gelaten. Bij de conferentie die van 25-29 april 2011 in Kiev plaatsvond in het kader van 'vijfentwintig jaar Tsjernobyl' werd een teken aangebracht in de zone. Met een grote hoeveelheid nog jonge kleine berkenboompjes werd een groot kruis gevormd en met essenboompjes werd een cirkel daaromheen geplant. Dit teken is een belofte aan de aarde voor toekomstige menselijke cultuurdaden in het teken van 'Christus, door wie de mensen de levenshernieuwing van het stervende aardebestaan verwerven'.

Wanneer dr. Hans-Bernd Neumann (priester in de Christengemeenschap, kernfysicus en auteur van de laatste bijdrage van dit thema) gevraagd wordt naar wat hij van de reportage

over de Verlosser van Tsjernobyl in *Der Tagespiegel* vindt, antwoordt hij: "Ik weet nog niet wat ik hiervan moet vinden, ik heb mijn mening hierover nog onvoldoende kunnen vormen."

Dieter Hornemann, priester in Chiemgau (D) en een van de stuwende krachten achter de opeenvolgende jongerenconferenties over kernenergie, zegt desgevraagd over de reportage van Jens Mühling: "Ik ben van mening dat we met dit artikel heel voorzichtig moeten zijn. In de zone zijn gebieden met veel en gebieden met heel weinig radioactieve belasting. Daarom is het helemaal niet ongewoon dat er in deze kerk weinig te meten is. Het verlangen naar wonderen is echter zeer groot..."

Na de ramp in Fukushima

door Nelle Amons en Marjolein te Pas (gemeente Driebergen)

De redacteurs Marjolein te Pas en Nelle Amons legden contact met de gemeente Tokio, met de vragen: Hoe is het de gemeente in Tokio vergaan kort na de aardbeving op 11 maart 2011 en de ramp met de kerncentrale in Fukushima en hoe gaat het er nu mee? Hoe hebben de kinderen de gebeurtenissen ondergaan en hoe gaat het nu met ze? Hoe zijn de geestelijken in Tokio omgegaan met wat er toen gebeurde en wat misschien nog steeds een dreiging vormt?

"Het is hier in Tokio een heldere voorjaarsdag, als de aardbeving ons innerlijk door elkaar schudt. Weliswaar zijn Japanners aardbevingen tot op zekere hoogte gewend, maar deze keer is er een zo verschrikkelijk sterke beving, dat bij vele mensen direct de gedachte aan de mega-aardbeving opkomt, die Oost-Japan volgens de experts eens zal gaan treffen. In Tokio heerst direct een chaotische verwarring, treinen rijden niet, ontelbare mensen kunnen niet naar huis terugkeren. De media geven het

ene na het andere bericht uit over catastrofale toestanden met name in Noord-Japan, over mensen die op de vlucht zijn onder vreselijke omstandigheden, over duizenden slachtoffers door meervoudige tsunami's. Het geweld van

Urara Koshiishi, geestelijke in de gemeente Tokio

deze lotsinslagen treft zowel de natuur als de hele menselijke situatie. De aarde onder ons beweegt in de volgende dagen nog behoorlijk sterk. Wij geestelijken proberen alle gemeenteleden te bereiken, maar het duurt een paar dagen voor dat gelukt is.

De zeven kaarsen blijven rechtop staan

Na het eerste bericht over het ongeluk in Fukushima, op 12 maart, stijgt de onzekerheid tot in het extreme. Het is ook heel verwarrend dat de berichten van de media elkaar soms tegenspreken. Op de TV kun je bijvoorbeeld zien hoe een van de centrales explodeert, maar je hoort tegelijkertijd de verklaring van de experts dat het gebeuren een soort veiligheidsmaatregel is en dat de kerncentrale in orde is. Onze gemeenteleden komen ondanks alles naar de mensenwijdingsdienst en spreken gebeden uit. Na de dienst praten we met elkaar over het gevaar en met name het stralingsgevaar. Sommigen spreken daarbij over het einde van de wereld, zoveel angst is er.

De hoogst kritische situatie van de kerncentrale in Fukushima (letterlijk vertaald 'gelukseiland', wat een naam!) veroorzaakt in toenemende mate schrik en angst in de ziel van vele mensen. Hij is, godzijdank, nog niet helemaal in de redeloze toestand van een definitieve explosie van de reactorkern terechtgekomen; door de ongelooflijke inzet van moedige mensen schemert hoop op een mogelijke stabilisering. Maar de radioactieve straling is al begonnen de omgeving te vergifigen en dreigt niet alleen in de directe omgeving, maar zelfs hier in Tokio. Alleen God weet, hoe ver de straling zal reiken.

De gemeente Tokio en de vrienden hier hebben gelukkig nauwelijks schade geleden. De nieuwe gemeenteruimten in Kugahara hebben stand gehouden en bleven bijna onbeschadigd. Als een wonder bleven zelfs de kandelaars met de zeven kaarsen rechtop staan. Het gemeenteleven gaat verder. Op 13 maart komen er ongeveer twintig mensen naar Kugahara. De mensenwijdingsdienst heeft een bijzondere concentratie en intensiteit. Dat kan iedereen voelen. De nauwelijks te bevatten

grootte van de gebeurtenis en de gedachten en gevoelens van de deelnemende en ook van de niet direct deelnemende mensen kunnen worden waargenomen. In deze toestand houden wij vanaf deze week een vierde mensenwijdingsdienst op woensdag. Na de dienst vinden er verschillende activiteiten plaats, zoals de voorbereiding van het Paasspel, dat op Goede Vrijdag door een groep wordt opgevoerd. De 'Hellevaart van Christus' wekt onder de deelnemers veel vragen en raadsels. In de late middag blijven nog enkele mensen in de gemeente en spreken met elkaar, net als op eerdere dagen. Ieder denkt op zijn eigen wijze over de situatie en over zijn eigen leven in verband daarmee, meestal in positieve zin en diepgaand.

Op 2 en 3 april houdt professor Takahashi, een bekende antroposoof en begripvolle begeleider van onze beweging in Japan, een cursus voor ons met als titel 'Leven en sterven – zoektocht naar de wezenskern van de mens'. Er zijn vijftig deelnemers en onze kleine kapel is vol. De ernst van alle deelnemers is indrukwekkend. Allen denken intensief na over de situatie. In het plenaire gesprek uiten velen zich over hun 'wakker worden': hun wil tot iets werkelijk nieuws, naast de zorg om het dagelijks leven. Vooral de zorg om de gezondheid van de kinderen is zeer speurbaar. Een euritmiste, die destijds in Duitsland de ramp in Tsjernobyl heeft meebeleefd, zegt dat het deze keer heel anders is en dat het aanleiding zou moeten zijn tot op de toekomst gerichte activiteiten. Er komt iets heel bijzonders in de mensen omhoog.

Hoe ons verdere werk hier in Tokio gaat? Dat hangt natuurlijk met de ontwikkeling van de situatie samen. Wanneer er echter niets bijzonders gebeurt, zullen we zeker de Stille Week houden en Pasen vieren. Maar wat voor Pasen zal dat zijn? De kersenbloesem begint juist nu te bloeien en over een paar weken zal dat ook in het Noorden het geval zijn. Waar kunnen we in de zielen het Paasbloeien vinden?

Veel ouders houden hun kinderen uit zorg over radioactiviteit binnen of zijn met hen te

ruggegaan naar de plek waar zij vandaan komen, vaak ver van Tokio. De kinderen hoeven niet naar school, omdat net de voorjaarsvakantie begint. Tot begin april vallen de kinderdienst en de godsdienstlessen uit. De kinderen zijn zo min of meer beschermd geweest tegen de chaotische nieuwsvloed die hun ouders te verwerken kregen, want we weten nu dat de kerncentrales in Fukushima allemaal direct na de aardbeving zijn gesmolten en de straling hier in Tokio in de eerste weken heel hoog geweest kan zijn. Nu, meer dan een jaar na de ramp, zijn de kinderen in de gemeente weer opgewekt en vrolijk. Het aantal dat de kinderdienst en de godsdienstles bezoekt, wordt geleidelijk groter.

Heling nodig

In een gebied dichtbij Fukushima hebben wij op 10 en 11 maart 2012 de mensenwijdingsdienst gehouden en op de 11^e ook de zondagsdienst voor de kinderen. Na de ramp waren er in het gebied Nasu, waar veel straling is, twee mensen van de Christengemeenschap die graag wilden dat er een mensenwijdingsdienst gehouden zou worden. Het zijn twee ongeveer zestigjarige dames, de een is lid, de andere belangstellende.

Daardoor hebben we, mede door de schen-

kingen van leden van de Christengemeenschap uit de wereld, een conferentie van drie dagen kunnen houden. Hieraan hebben in totaal ongeveer zestig volwassenen en twintig kinderen deelgenomen. Naast de kinderdienst vierden de kinderen ook een Tarwefeest met behulp van het graan van een biologisch-dynamische boerderij uit Noord-Japan. Wij hadden deze mensen uitgenodigd en zij werkten zelf als echte boeren mee bij het feest.

Het was bijzonder, dat alle mensen – in de voor de meesten van hen eerste mensenwijdingsdienst van hun leven – grote wakkerheid, ernst en vertrouwen toonden en dat de aarde daar zich buitengewoon verheugde over de communie.

Wij hebben ook met elkaar getekend, muziek gemaakt en euritmie gedaan. Nadat we de gestorvenen hadden herdacht - met name de gestorvenen die zelfs lange tijd niet begraven konden worden vanwege de onmiddellijke nabijheid van de kerncentrale - vormden wij een dubbele kring. Allen gaven elkaar de hand en ieder sprak een paar woorden gericht op de toekomst en een afscheidsgroet. Wij hebben heling nodig, gezondmaking, om aan het tweede jaar na de ramp goed te kunnen beginnen. En dit werk moet voortgezet worden!"

Plaatsen van verwandeling: kerncentrale en altaar

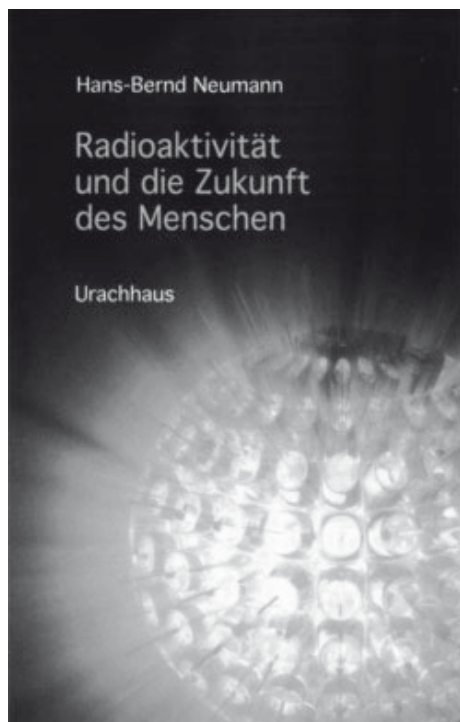
door Hans-Bernd Neumann (geestelijke in de gemeente Tübingen, Dld)

Onderstaand artikel is het slothoofdstuk uit het bij uitg. Urachhaus verschenen boek 'Radioaktivität und die Zukunft des Menschen', geschreven door dr. Hans-Bernd Neumann die, voor hij priester in de Christengemeenschap werd, werkzaam was als kernfysicus. (vertaling: redactie).

De crises die we als mensheid in onze tijd doormaken, zijn vrijwel alle van zo'n aard, dat ze ons oproepen ons bewustzijn te verruimen.

Zo bekeken zijn ook reactorcatastrofes net zo lang noodzakelijk, totdat de mensheid de daarbij behorende ontwikkelingsstappen zet. Dat is een mogelijk antwoord op de vraag wat ons te doen staat.

Een volgende stap die boven het verwerven van inzicht uit gaat is: het doen. Zinvol zijn alle handelingen die de levenskrachten van de aarde, de planten, dieren en mensen versterken. De biologisch-dynamische landbouw is op dit gebied van wezenlijk belang. Ook de

door Rudolf Steiner ontwikkelde euritmie werkt in deze richting. De meer innerlijke levenskrachten worden versterkt door meditatie en gebed. Waarschijnlijk zijn ook oude oosterse vormen zoals *Tai chi* en *Chi gong* beter, dan dat je apathisch aan de roofofbouw van je levenskrachten bent uitgeleverd.

Deze bijdrage gaat over de innerlijke versterking van de levenskrachten van de mensen en de aarde. We gaan de grondgebaren na van een voorchristelijke mysterieplaats, een christelijk altaar en een kerncentrale en proberen daaruit voorzichtig conclusies te trekken.

De tempel in Jeruzalem

In oude voorchristelijke tempels en mysterieplaatsen verzorgden de daartoe uitgekozen persoonlijkheden van een volk (priesters, koningen) een relatie met de goddelijke wereld. Deze plaatsen dienden enerzijds voor aanbidding en cultus; anderzijds gingen er ook

impulsen vanuit die het volk hielpen in zijn manier van leven. Zo is de overgang van het nomadenbestaan – met de jacht en het fokken van vee – naar de akkerbouw nauwelijks denkbaar zonder de invloed van de tempels en mysterieplaatsen in Perzië ca. 10.000 v.Chr.

Ook zijn er duidelijk aanwijzingen dat er vanuit de grote piramides van Gizeh (3000 v. Chr.) niet alleen cultische activiteiten plaatsvonden, maar ook praktische zoals bijvoorbeeld de exacte voorspelling van hoogwater in de Nijl. In de oude tempels werd niet alleen gebeden, maar er werden ook krachten vrij gemaakt, die het leven van de mensen en hun omgeving versterkten.

De meeste cultische handelingen uit de voorchristelijke tijd zijn ons onbekend, omdat het wezenlijke vrijwel uitsluitend mondeling onder de priesters werd doorgegeven. Van de cultus die in de tempel van Jeruzalem werd voltrokken weten we wat meer, omdat weliswaar lang niet alles, maar toch veel daarvan in de Bijbelboeken Koningen en Kronieken schriftelijk is vastgelegd. Dit kan plaatsvervangend licht werpen op het geheim van deze oude spirituele krachtbronnen van de mensheid.

Binnen in de tempel van Jeruzalem bevond zich een ruimte van ongeveer 10 bij 10 bij 10 meter, die door niemand betreden mocht worden, behalve eenmaal per jaar door de hogepriester op Grote Verzoendag. In dit allerheiligste was de godheid aanwezig en reeds het uitspreken van de niet uit te spreken naam van God was een vergrijp waar de doodstraf op stond. "Wie God ziet, sterft", zo heette het. Deze allerheiligste plaats in het centrum van de tempel was bedekt met goud.

Voor het 'allerheiligste' bevond zich een ruimte die het 'heilige' werd genoemd. In het 'heilige' verrichtten de priesters dagelijks namens het volk hun dienst. Daar stond een enorm koperen watervat, dat rustte op twaalf bronzen stieren; het bevatte het water voor de cultische wassingen. Dat watervat is dus niet pragmatisch in de bodem ingegraven, maar -

en dit is als gebaar wezenlijk - het water moet voor de godheid opgeheven zijn uit de zwaarte. Daarnaast bevonden zich in deze ruimte tien fakkels. Ook het vuurelement treedt vanuit een verheven standpunt in verschijning.

Tegenover de tien fakkels lagen op tafels (verheven van de aarde) de toonbroden als vertegenwoordigers van het vaste element. Tegenover het bronzen of ijzeren watervat stond het rookofferaltaar, waar tijdens de cultus de rook van opsteeg. Zo waren de klassieke vier elementen: aarde (brood), water, lucht (rook) en vuur in het 'heilige' aanwezig, alle opgeheven uit de zwaarte van de aarde.

In de dienst werden de vier elementen door beweging zo met elkaar in verbinding gebracht, dat het vijfde element - de *quinta essentia*, dat in verbinding stond met het geheim van de godheid in het daarachter liggende, door een gordijn afgescheiden 'allerheiligste' - over de priesters moest uitstromen, die deze kracht aan het volk aanboden.

Dit geheimzinnige vijfde element werd met de oerlevenskracht, met 'het water de levens' in verband gebracht. Dit samenbrengen van de vier elementen in de joodse offerdienst bracht voor het volk de oerkracht van het leven voort. Het 'allerheiligste' bevond zich achter- en niet middenin het 'heilige'. De bekleding met goud kon, behalve door de godheid, door niemand worden gezien. Goud was onder de metalen altijd verbonden met de kracht van de zon. De zon als schenker van al het leven was zogezegd symbolisch verborgen in het 'allerheiligste'.

Het christelijke altaar

Tegenwoordig verzamelen mensen zich in de kerk, om daar in gemeenschappelijk gebed de herrezen Christus te ervaren. Het Heilig Avondmaal staat in het centrum van elke christelijke dienst. De strijd of het Avondmaal nu een 'herinneringsmaal' aan het Laatste Avondmaal is, of een 'eucharistie', dat wil zeggen dat de Herrezeene in de gestalte van brood en wijn aan het altaar verschijnt, wordt

hier niet aangeroerd. Wezenlijk is ook hier de 'gebarentaal' van dat wat aan het altaar gebeurt.

In de eerste plaats is er achter de gewijde ruimte geen 'allerheiligste'. Het altaar staat uiterlijk en innerlijk in het centrum van het gebeuren in de dienst. Op het altaar staat tijdens het voltrekken van de dienst goed zichtbaar de gouden kelk. Dat wat in voorchristelijke tijd in het verborgene werkte, treedt nu voor ons oog. Achter de kelk branden kaarsen op kandelaars - ook hier: opgeheven uit de zwaarte. In het verloop van de dienst wordt de kelk gevuld met het sap van de wijnstok en met water. Ook het waterelement bevindt zich in de kelk dus op een verheven plaats. Op een schaal, die tijdens de viering meerdere malen opgeheven wordt, ligt brood. Tijdens het voltrekken van de dienst worden het gehele altaar en de kelk bewierookt: de rook stijgt op. De vier elementen: aarde (brood), water, lucht (wierook) en vuur zien we terug op deze plaats van verwandeling.

In het centrum staat de gouden kelk. Net zoals in oude tijden worden de vier elementen in een bijzondere relatie tot elkaar gebracht. En door het woord aan het altaar bidt de gemeente om de aanwezigheid van de Herrezeene. Sinds Golgotha is hij voor de gelovigen degene, die het leven door de dood heen voert. Hij is het leven zelf. Dit verschijnt in het beeld van de opgeheven hostie. De hostie straalt na de verwandeling met een voor het normale oog onzichtbare aura. In de taal van de beelden betekent dit, dat door de vier uit de zwaarte opgeheven elementen heen het vijfde element, de levenskracht, in het verloop van de dienst zelf werkzaam is.

Kernreactor

Ook in een kernreactor verschijnen de vier klassieke elementen aarde, vuur, water en lucht. Ze worden tot elkaar in relatie gebracht om een kracht te verkrijgen, die de wereld moet dienen. Feitelijk zijn er momenteel alleen nog waterreactoren in bedrijf. Hier dient het water zowel voor de koeling als ook voor

het afremmen van neutronen. Daarbij wordt vaak water gebruikt dat rijk is aan het zgn. zware waterstof of deuterium. Als substantie of aarde-element wordt de stof gebruikt die de dichtste en zwaarste aardse substantie is: uranium, respectievelijk plutonium.

Tijdens het proces ontstaan in de reactor een helse hitte (vuurelement) en een zeer hoog verdichte damp (luchtelement). In de reactor zijn de vier elementen in een zekere zwaarte verenigd. Het vijfde element verschijnt en wordt zowaar door de om de reactor heen optredende Tscherenkow-straling zichtbaar. Je ziet een wit-blauw, haast magisch werkend licht om de reactorkern heen (zie de afbeelding van het boekomslag). De reactor heeft dus een zichtbare lichtaura. Als vijfde element werkt echter de anti-levenskracht van de radioactiviteit.

Gedachten bij de beelden

Voor zuiver natuurwetenschappelijk denken- de tijdgenoten zijn de parallellen in de beelden van de hier beschreven 'plaatsen van verwandeling' op aarde waarschijnlijk nietszeggend. Voor diegene die niet alleen in een natuurwetenschappelijke wereldbeschouwing gevangen wil blijven, is de beeldentaal echter van betekenis, omdat ze een diepere laag van begrijpen opent en wellicht aanwijzingen geeft, hoe iedereen tegenover de problemen die ontstaan door radioactiviteit, zelf positie kan innemen. Het vergelijken van de beelden van altaar en reactor kan in de gelovige christen een vermoeden wekken van de krachten waarmee hij te maken heeft, wanneer hij deelneemt aan een dienst.

In dit verband mag op geen enkele wijze vanuit een naïeve houding gezegd worden dat "bidden helpt tegen radioactiviteit!", hoewel de kracht die leeft in een werkelijk gebed, in een juist begrepen en aandachtig mee voltrokken Avondmaal, precies deze uitspraak bevestigt. De kracht van het gebeuren aan het altaar versterkt de levenskrachten en helpt zo tegen de levensverstorende krachten in te werken.

Een kernreactor heeft de vorm van een ei. Om veiligheidsredenen worden moderne reactor- gebouwen uit dikke lagen voorgespannen beton gebouwd. De uiterlijk meest stabiele statische vorm is in de natuur de vorm van een ei. Het is enorm welke drukkracht de tere kalkschaal van een ei kan uithouden. Deze vorm heeft men genomen voor de buitenste reactoromhulling, zodat de reactor zelfs standhoudt bij het neerstorten van een vliegtuig.

Met de eivorm is het beeld verbonden van wordend leven. Wanneer de eischaal zich van binnenuit opent, kruipt een nieuw levend wezen uit het ei. Het is niet voor niets dat met Pasen de gekleurde eieren het beeld zijn voor het eeuwige nieuwe leven. Wanneer echter iets vanuit het binnenste van het reactor-ei naar buiten kruipt, betekent dat de vernietiging van al het leven in de omgeving.

Beelden op weg naar de reactor

Wie een kerncentrale, of eenvoudiger nog: een onderzoeksreactor wil bezoeken, heeft hier toestemming voor nodig. Wanneer je het reactorterrein nadert, zie je eerst een zeer hoog, zwaar bewaakt hek of een muur om het terrein heen. Aangekomen bij de poort moet de bezoeker zich bij een 'wachter' - het bewakingspersoneel - legitimeren. Hij toont zijn identiteitsbewijs en zijn toegangskaart voor het bezoek. Nadat dit is gecontroleerd wordt hij door een medewerker ontvangen, die ingewijd is in de voorschriften van het complex.

De bezoeker mag zich alleen onder begeleiding van deze 'ingewijde' op het terrein begeven. Op weg naar de reactor kom je langs een grote hal. Daarin bevinden zich de enorme turbines voor de opwekking van de elektrische stroom, die de wereld 'voedt'. In een onderzoeksreactor in deze hal worden de daadwerkelijke proeven gedaan, waarvan de resultaten de 'dorst naar kennis' van de mensheid stillen. Je bent in zekere zin nog in de voorhof van het 'heilige', in de voorhof van een plaats waar materie wordt verwandeld.

Wil je vervolgens het 'heilige' betreden, dan moet je een volgende nauwgezette controle van je identiteit ondergaan. Is de portier aan de poort te beschouwen als een 'wachter aan de drempel', zo is de controle hier een 'grote wachter aan de drempel'. De controle moet uiterst nauwgezet zijn, zodat er geen terroristen in de reactor kunnen binnen komen. Vervolgens passeer je een luchtdruksluis, want binnen in de reactor heerst een kleine onderdruk, zodat er geen stofdeeltjes ongemerkt de reactorhal verlaten. Vaak krijg je in de luchtdruksluis witte kleding aan, zodat vuil en stofdeeltjes goed te zien zijn.

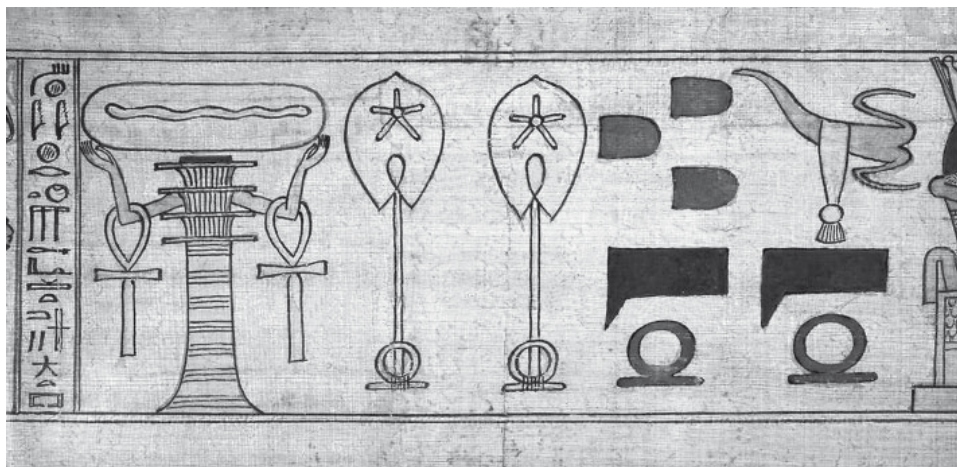
Voordat je de sluis in de ene of de andere richting verlaat, wordt door middel van meetapparatuur bepaald of je aan handen of voeten radioactieve deeltjes hebt. Daartoe ga je met je voeten op een metalen plaat staan en houdt gedurende drie seconden je rechter- en linkerhand onder een rechte hoek tegen een meetapparaat. Het gebaar dat je hier moet maken lijkt op het Ka-gebaar van de Egyptische priester, waarbij beide armen onder een rechte hoek worden opgeheven. Krijg je groen licht, dan mag je de reactorhal betreden.

In een onderzoeksreactor is de controlekamer een bijzondere plek, van waaruit je van boven door een tien meter hoge waterzuil op het *core* (Engels voor 'hart') van de reactor kijkt. Schijnbaar rust dit *core* in het waterbassin, omhuld door een sterke witblauwe lichtaura. Bezoekers die het lichtende *core* van een reactor voor de eerste keer zien, vervallen regelmatig in een aandachtig zwijgen - je zou haast zeggen: in een 'gebedsstemming'.

Goed en kwaad

De hier beschreven weg van buiten naar binnen, tot aan het hart van de kerncentrale, is zeer rijk aan beelden en herinnert ons door die beeldentaal aan wat men tegenwoordig nog weet van voorchristelijke mysterieplaatsen. Mysterieplaatsen waren in zekere zin plaatsen van verwandeling.

Het proces in het binnenste van een mysterieplaats moest door verschillende wachters en ingewijden worden beschermd, zodat het gebeuren niet ongecontroleerd en daardoor vernietigend op de buitenwereld zou uitwerken. Om praktische en technische gezichtspunten verschijnen zo ook in de twintigste eeuw mys-

Egyptische papyrus met links het zegenende Ka-gebaar, twee armen in een rechte hoek en de handen omhoog gericht. De luskruisen in de ellebogen zijn Ankh-tekenen, die de levenskracht symboliseren, het teken waaronder de Egyptische priester zegent

teriën in een vorm, die zijn bestaansrecht had in de voorchristelijke tijd.

Rudolf Steiner beschrijft in GA 123 (Het Mattheüsevangelie) dat "al het boze, al het slechte in de wereld, alles wat als het donkere, het duistere geduid moet worden, niet oorspronkelijk boos, duister, slecht is". Iets wordt slecht, wanneer de vorm van dat wat goed was in een voorbije periode wordt geconserveerd en deze vorm onveranderd in de tegenwoordige tijd verschijnt. "Zo is de strijd tussen goed en kwaad volgens de oer-Perzische opvatting geen andere dan de strijd tussen dat, wat zijn juiste vorm in de huidige tijd heeft, en dat wat zijn oude vorm in de huidige tijd binnendraagt. Het boze is dus niet het absolute boze, maar het verplaatste goede, iets wat in een voorbije tijd goed was."

Het goede van een bepaalde tijd heeft zijn bestaansrecht en zijn juiste vormen. In onze tijd

zijn aan de bevoegde plaatsen van verwandeling de vormen voor deze tijd toevertrouwd. Daarbij hoort dat de kleine en de grote wachter aan de drempel niet meer van buiten komen, maar door iedere mens van binnenuit tot verschijning gebracht moeten worden. Wanneer ik een gewijde ruimte betreed, zoals een kerk, dan moet ik zelf de innerlijke, bij die plaats behorende gezindheid oproepen. En als ik dan in het verloop van de dienst de communie wil ontvangen en deze drempel betreed, dan moet ik zelf in mijn geweten nagaan, in hoeverre ik daar het recht toe heb. Daarbij ontdek ik dat ik, op het moment dat ik me waardig maak om de communie te ontvangen, tegelijk ook mijn onwaardigheid beleeft tegenover het heilige.

Op de groei

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding - van voor de geboorte tot na de puberteit - aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. In deze bijdrage schrijft actief beeldend therapeute Jeanne Meijs over angst bij kinderen.

Wat goed is vastgehouden kun je loslaten

door Jeanne Meijs (actief beeldend therapeut, gemeente Rotterdam)

Het oerbeeld van vertrouwen is de zwangerschap. Een vrouw heeft dan dat wat zij niet kent in zichzelf opgenomen en dat gaat een eigen leven leiden. Langzamerhand wordt dat nieuwe leven zo groot, dat de aanstaande moeder haar figuur verliest en haar energie, kracht en bewegingsruimte in toenemende mate schenkt aan het ongeboren kind. Daar vertrouwt haar kind ook op. De moeder vertrouwt er op, dat deze bijzondere toestand

goed is en dat zij ook weer in staat zal zijn haar kind te baren, op de wereld te zetten.

Dat het in de praktijk zo is dat er steeds meer angst, controle en manipulatie is op het gebied van zwangerschap en geboorte, is illustratief voor onze tijd. Opvoeden betekent viervoudig geboorte geven. De fysieke geboorte, de geboorte van het levenskrachtenlichaam, van het zielelichaam en van het

daarin werkzame Ik volgen elkaar op met tussenpauzes van zo'n zeven jaar. Ouders ervaren daarin vaak een strijd om voldoende ruimte en tijd te creëren, om dat wat er geboren wil worden uit elk kind ook mogelijk te maken. Angst vernauwt en versnelt innerlijk. Hoe snel worden we niet angstig als het ongeboren kind nog erg klein is, weinig beweegt of de bevalling veel tijd neemt? Hoe eng is het als een kind te laat thuis komt, niet bereikbaar is of de Cito toets verprutst?

We zouden er weer voor kunnen zorgen, dat een zwangere vrouw de tijd en ruimte krijgt om wat dromeriger en langzamer en meer in zichzelf gekeerd te leven. Wakkere efficiëntie verbruikt datgene wat we uit de nacht meebrengen, want kracht en vertrouwen ontstaan door de slaap. De diepe slaap is de baarmoeder die elke nacht nieuw leven draagt en baart. Angst neemt toe in een cultuur waarin

de slaap wordt aangetast, en dat geldt vooral voor de kwaliteit van de slaap. Een diepe slaap maakt de dag gezond en een gezonde dag maakt de slaap gezond. Slapen brengt een mens in de armen van de goden. Daarom heeft elk kind het nodig om verzorgd te leren slapen. Dat kan door regelmaat, door rust, door het weghouden van de beelden van alle schermen en door een welgemeende spreuk of gebed voor het slapengaan.

De kunst van het inslapen is die van het vertrouwen opzoeken aan de bron, dat is in de geestelijke wereld. De kunst van het wakker worden is die van het vertrouwen uitschenken in de wereld van alledag. Een kind goed leren inslapen voorkomt het ontstaan van angst of laat angst verdwijnen. Een kind goed wakker laten worden zorgt ervoor, dat het vertrouwen uit de nacht meegenomen kan worden in de dag. Alleen dagmerries veroorzaken nachtmerries. En nachtmerries los je op door de dag die er op volgt te doordringen met de goede kwaliteiten van de nacht. Wie naar gedroomd heeft zal merken, dat de dag moeizaam opstart en dat daarna om drie uur in de middag de verstoorde stemming terugkomt. Dan kan een bewuste verbinding door meditatie, gebed en inkeer helpen. Een kind dat heel naar gedroomd heeft kan door een korte middagslaap, voorafgegaan door een liefdevolle spreuk, geholpen worden rond die tijd.

'Inspiration', Käthe Kollwitz (1900)

Vier vormen van angst

Angst hangt samen met een onvoldoende of verkeerde functie van de zintuigen. Een mens heeft vier lichaamsgerichte zintuigen die als eerste worden ontwikkeld in het kleine kind. Dat zijn de tastzin, de evenwichtszin, de bewegingszin en de levenszin. Vier mogelijkheden om vaste grond te krijgen onder je voeten, om een basis van vertrouwen te ontwikkelen of juist angstig te worden. Angst heeft vier vormen. Die lossen op door de vier grote aartsengelen die werkzaam zijn in de seizoenen: Uriël, Michaël, Gabriël en Rafaël. Elk seizoen schenken deze vier hun zegen aan de wereld en aan de mensen. Van Rudolf Steiner kunnen we leren dat de aartsengel die in het seizoen werkt, door de aarde heen in de harten van de mensen werkt die aan de andere kant van de aarde leven. Voor mijn Nieuw-Zeelandse vriendin geldt dat de aartsengel die hier leeft in het seizoen, bij haar innerlijk werkt en andersom. Zo werkt bijvoorbeeld Michaël hier in het herfstseizoen, het oude opruimend, terwijl innerlijk Rafaël oproept tot genezing en vernieuwing. De innerlijke lente leren ontmoeten, terwijl het uiterlijk stormt, is een anti-depressief middel dat voor ons klaar ligt.

Levensangst

Als eerste is er de angst om verlaten te worden. Veel mensen zijn wat heet 'onveilig gehecht'. Omdat het vasthouden niet goed is gebeurd en het kind zich niet veilig heeft gevoeld, kan het een angst ontwikkelen die te maken heeft met loslaten. Deze angst uit zich in vastklampen aan iets of iemand. De oorzaak komt uit de ervaringen van de tastzin. Wat het kleine kind de hele dag voelt en tast en ervaart, is bron voor het latere aftasten van mensen, situaties en levensbesluiten. Op basis van de tastzin hechten wij ons aan iets of iemand en kunnen we die ook weer loslaten. Als dat niet lukt ontstaat er een angst die in diepere zin levensangst is. Basisveiligheid is dan basisangst geworden. In de ouders verschijnt deze angst als de eeu-

wigdurende babyfoon, het idee altijd mobiel bereikbaar te moeten zijn, de keuze voor een steriele speelomgeving enzovoorts. Om deze angst een kopje kleiner te maken, kan alles wat met de tastzin te maken heeft versterkt worden. Het kind leren slootje springen, in (te hoge) bomen klimmen helpt ouder en kind! Zo wordt ervaren dat een mens zo sterk is, dat hij kan loslaten en vasthouden, dat hij weg kan gaan en weer opnieuw en goed verbinden. Buitenshuis leren slapen in de tent, dat is loslaten en vasthouden aan het nieuwe. Het is leren zomeren zoals Uriël dat laat ervaren. Deze aartsengel blijft de vaste vorm zien terwijl alles ogenschijnlijk verdwijnt. Dat geeft innerlijk houvast.

Lotsangst

De tweede angst is die van vermeende bedreigingen. Kinderen zijn soms bang voor geluiden, wolven, iets onder hun bed of bepaalde mensen. Deze angst gaat gepaard met een voortdurend schrikken. De basis is lotsangst, angst voor wat er aan ongelukken en onverwachtheden kan gebeuren. Je schrikt altijd van iets weg, nooit naar iets toe. Lotsangst is dan ook weg willen van je lot. Deze angst gaat altijd gepaard met beelden, soms in de vorm van fobieën.

De basis is een onvermogen van de evenwichtszin om bij onverwachte dingen niet uit het lood geslagen te worden, maar het evenwicht te bewaren of snel te hervinden. Michael leert als aartsengel van de herfst om in alle stormen en bladverlies het evenwicht te vinden en staande te blijven, ondanks de 'draken' die we menen te zien. Een klein kind dat zich leert oprichten oefent dat met de moed om te vallen en op te staan. Dat geeft evenwichtsvertrouwen.

Ouders lijden vaak aan voorstellingsbeelden die hen angstig maken. Enge mannen, het verkeer, ongelukken en pesterijen zijn beelden van wat hun kind kan overkomen. Wat helpt is bewust onder ogen te zien, waar de zinvolle lotsdraden vandaan komen en het versterken van de verbinding met de engel

van het kind. Die engel kent het lot en maakt het mogelijk. Niemand overkomt meer dan hij of zij dragen kan, al denken wij dat wel. In het lot is maatwerk geleverd. Wat wij of onze kinderen aan lotservaringen krijgen dat kunnen we in essentie ook aan. De draken zijn niet groter dan de ridders!

Existentieangst

De derde angst is die om te falen, om het verkeerd te doen. Kinderen kunnen ergens onderweg heel bang worden dat ze iets niet kunnen. Dat ze een prestatie niet kunnen leveren of dat ze geen waardering zullen vinden in de ogen van anderen. Deze angst leidt tot verbergen. Verlegenheid, schaamte en onzekerheid zijn vormen van verbergen. Dat verstopen van jezelf is existentieangst. Niet de angst voor wat je komt doen of voor wat je overkomt, maar de angst voor wie je bent is de boosdoener.

De levenszin is een zintuig dat ons hoort te vertellen of het goed is met het lichaam, of we iets nodig hebben of dat we goed gezond en doorvoed zijn. Als we volwassen zijn vertelt de levenszin ons of de omgeving gezond of ziekmakend voor ons is. Dit bewustzijn kan angst opleveren als de zelfwaarneming te sterk is en te vroeg gewekt. Onschuld en dromerigheid in kleine kinderen behoedt hen voor deze zelfwaarneming. Als ze bijvoorbeeld vallen, terwijl ze op een hele deftige receptie zijn, dan horen ze onbekommerd luidkeels te kunnen huilen en de ouders op te roepen als ze zich lelijk pijn hebben gedaan. Zonder te kijken wat anderen daar van vinden!

Zo rustig worden in jezelf, dat leert Gabriël. Deze aartsengel leert in de winter, dat als je alles tot de essentie terugbrengt (denk aan de kale takken en de vrieskou), dat juist dan en daar de opening is voor het nieuwe leven. De aarde is dan zelf een schoot, vol vertrouwen dat het allemaal goed komt. Ouders kennen angst om te falen in de vorm van schuldgevoelens, van twijfel aan zichzelf of schaamte over hun kinderen. Dat brengt met zich mee, dat ze moeilijk kunnen beslissen of grenzen

stellen. Wat niet helpt is het verstand of intellect, dat voortdurend alles wil overzien en controleren. Wat helpt is innerlijk worden als een kind, een beetje inslapen in het denken en het hart openen voor de wijsheid. Dan wordt het denken bevrucht en ontstaan er heldere nieuwe ideeën. Schuldgevoel of de angst om opvoedingsfouten te maken vragen om vergevingskracht naar jezelf, zodat de Christus de ruimte krijgt om werkzaam te worden.

Entelechie-angst

De vierde angst is die voor de beweging. Kinderen kunnen heel bang zijn om in beweging te komen, zo bang dat ze soms juist het tegenovergestelde doen en onophoudelijk bewegen. Meestal leidt deze angst tot verlamming. Verstijfd van angst zijn is entelechie-angst. Entelechie is het zinvolle levenspad dat door je diepste wezen gegaan wil worden. De bewegingszin, die een klein kind drijft tot lopen en de motorische ontwikkeling gaande houdt, is een basis voor het latere bewegen langs de gouden draad van het leven. Rafaël leert als aartsengel van de lente (en van het verhaal van Tobias), dat we erop uit moeten gaan. Hij toont, dat de weg zelf leert welke weg we moeten gaan en dat blijven zitten waar je zit tot zinloosheid leidt. Ouders kennen deze angst als de zorg of hun kind wel goed zal meekunnen, de juiste mensen en scholen zal vinden en niet buiten de boot zal vallen. Soms zouden ze hun kinderen wel tegen het leven willen inenten! Wat helpt, is de lessen van de lente toepassen en open bloeien als een krokus in februari of uitbundig bloeien als een bloesemboom. De lente leert dat het ogenschijnlijk zinloze en kwetsbare van de lentegroei en -bloei de opmaat is voor de latere oogst. Rafaël toont in de natuur hoe de sapstromen weer op gang kunnen komen en alles weer kan gaan bewegen. Innerlijk krijgen we daarvoor de Michaëlsche moed!

Kinderen help je op het gebied van angst door de goede zorg voor de ontwikkeling van hun zintuigen, maar vooral door de eigen

opvoedingsten te onderkennen en te verlossen. Want kinderen zijn nog heel lang via de navelstreng van het vertrouwen met hun opvoeders verbonden. Dat geeft heel veel kansen!

We hebben in Nederland een nieuwe beroepsgroep, die van doula's. Dat zijn mensen die als beroep ouders begeleiden tijdens zwangerschap, geboorte en de eerste tijd erna. Het is de diepe en wijze lotsverbinding die ontkrampend werkt tijdens zwangerschap en bevalling en dat is echt mensenwerk. Zo ontstaat er ruimte om te ontspannen, te

openen en los te laten. Hun voorbeeld kan elke ouder volgen in de opvoeding. Dan leidt ook daar het goed vastgehouden worden tot kunnen loslaten!

Verwijzingen:

- www.doula.nl
- Edmond Schoorel, *De eerste zeven jaren*
- Rudolf Steiner, *Het jaarverloop in vier kosmische imaginaties*
- Albert Soesman, *De twaalf zintuigen*

'Mutter mit Zwillingen', Käthe Kollwitz (1927)

Omgaan met demonen - Drie dromen van Joachim Sydow

door Marjolein te Pas (geestelijke in de gemeente Driebergen)

"Als kind was ik een angstig jongetje. Wilden mijn broertjes en vriendjes op verboden bouwterreinen spelen, dan hield ik mij vreesachtig terug. Klommen anderen in vervallen dorpskerktorens, dan durfde ik niet verder dan de derde trap; meer moed had ik niet. Sowieso bestond er tussen mij en trappen vijandschap. Heel wat keren ben ik uitgegleden en van de trap gevallen, zonder veel schade weliswaar. Die keer dat ik met drie rotte ganzeneieren in mijn broekzakken geen erg had in de stenen trap in de tuin met zijn acht treden en naar beneden tuimelde, vergeet ik nooit meer. Al die gebeurtenissen hebben mijn heilig ontzag voor trappen doen toenemen.

Joachim Sydow

Toen ik een jaar of veertien was, werd ik mij bewust van mijn vreesachtigheid. Met mijn wil ging ik mijn angsten te lijf. Een kentering trad in. Ik werd een aanvoerder. Speelde ik met mijn kameraden in het bos cowboytje en indiaantje, dan leidde ik mijn eenheid langs

verboden wegen. Ik dwong mijzelf daartoe, hoewel een lichte angst me bekreep.

In deze tijd had ik een droom die steeds weer terugkeerde. Tussen waken en slapen in zag ik achter op de rand van mijn bed een demonisch wezen zitten. Groengrijze kleuren had het. Het zag eruit als een groteske vleermuis met uitgespreide vleugels. Het bewoog en kwam over het dekbed naar mij toe. Het wezen zette zich op mijn borst en benam mij de adem. Het greep mij vast met zijn klauwachtige tentakels. Ik voelde mij verlamd van ontzetting. Ik wilde om hulp roepen, maar zijn klauwen drukten mijn keel dicht, zodat ik geen woord kon uitbrengen.

Krampachtig probeerde ik mij te verweren, maar het demonische wezen lag loodzwaar bovenop me. Toen ik, machteloos, bijna stikte, pakte het mij bij mijn nek en gooide mij van een hemelhoge trap naar beneden. Ik stortte omlaag, totdat ik tenslotte, door de smak die ik maakte, ontwaakte. Het koude zweet liep over mijn rug. Ik voelde me volledig geradbraakt. Vanaf het voeteinde staarde de demon mij nog steeds aan. Hoewel ik tegen mijzelf zei: 'Doe normaal, je bent wakker, er is niets aan de hand...', had ik nog een hele tijd nodig om het wezen met mijn bewustzijn te verdrijven. Lange tijd is die demon een niet bepaald beminnelijke nachtelijke kameraad geweest.

Christus en de demonen

De jaren vergingen. De droom had ik nog maar zelden. Bijna vergat ik hem. Ik ging naar de universiteit, begon met mijn theologiestudie en verveelde mij. Ik verveelde me tijdens mijn studie zoals ik me nooit meer gedurende mijn hele leven verveeld heb. Maar wat heel belangrijk werd voor mijn innerlijke ontwikkeling, was mijn verhouding tot het Markus-evangelie die ik toen ontwikkelde. Vooral de eerste hoofdstukken ervan boeiden mij. Wat verteld wordt over Christus' daden na zijn doop in de Jordaan, dat ging leven in mij.

Het waren de demonen waar hij als eerste op stootte! De demonen die zich meester gemaakt hadden van mensen. In Jezus herkennen zij de Christus. Vol angst waren zij, want zij voelden wel aan dat Hij hun hun buit ontrokken zou. Daarom schreeuwden ze tegen Hem en riepen: 'Stop! Wat is er tussen ons en U, Jezus van Nazareth? Gij zijt gekomen om ons te verderven. Wij weten wie Gij zijt: de heilige Gods.' Christus strekte streng zijn hand uit en de duistere geesten moesten de mensen verlaten en zij schudden en tierden. Toen ik dat las, werd mij de verlossende betekenis van Christus' levenswandel op aarde duidelijk.

Op een nacht lag ik lang wakker in bed. Ik had die avond een bespreking gehad met gelijkgezinde vrienden en ik lag over het besprokene te peinzen. Ik kwam weer in een toestand tussen waken en slapen in en ik droomde de droom. Het haast vergeten demonische wezen kwam in dezelfde gestalte op mij toe, om bezit van mij te nemen. Ik voelde de verlamdende angst weer in mijn lichaam trekken, toen er plotseling een gedachte door mij heen flitste: zou het mij lukken de naam van Christus te roepen? Dan zou de demon mij niet meer kunnen deren. Het leek alsof de demon mijn gedachte vermoedde, want met alle geweld probeerde hij vanaf dat moment mij de keel dicht te snoeren.

Er ontspon zich een heftige strijd tussen ons beiden. Ik verweerde mij. Bovenmenselijke krachten stroomden mij toe, zodat ik tenslotte

met inspanning van al mijn krachten driemaal de naam 'Christus' uitroepen kon. Toen moest de demon mij laten gaan. Met schelle lach verdween het wezen in een zwavelachtige gele stofwolk, die tenslotte wegtrok via het raam.

Die droom kwam steeds weer terug, meestal in dezelfde vorm. Het leek wel of er nog iets opgelost moest worden en dat die demon iets van mij wilde.

Gouden trap

En toen, jaren later, gebeurde er iets merkwaardigs. Ik was bij vrienden en bleef logeren. Ik was naar bed gegaan en wilde gaan slapen. Opeens begon mijn ledikant zich uit te rekken en te strekken. Ja werkelijk, ik kan het niet anders beschrijven. Het bed kraakte en knerpste. Ik schoot geschrokken omhoog om te zien wat er gaande was. Wat ik zag was dat mijn ledikant veranderde in een prachtige gondel en mijn nachtkleding in een feestelijk wit gewaad. Terwijl ik met open mond alles in mij opnam, vouwden de veren van mijn dekbed zich samen tot een stralende witte zwaan. De zwaan spande zich in voor de gondel en vloog met mij door de slaapkamer en de gang. We verlieten het huis door de deur, vlogen door de straat en door de lucht. Bij een groot meer aangekomen daalde de zwaan neer en voerde de gondel naar de andere oever.

Daar wachtte mij een wonderschone aanblik: een grote gouden trap van vuur verhief zich voor mijn ogen uit het midden van een groene weide. De trap verspreidde een lichtende glans om zich heen. Ook van boven stroomde licht naar beneden, waardoor de gouden treden leken te leven. In het volle licht bovenaan de trap stond een verheven gestalte, mild en goed. De gestalte wenkte mij met zijn opgeheven rechter hand.

En ik, ik snelde de vurige gouden trap op; hemelse melodieën klonken om mij heen. Ik rende de trap op met zijn duizend maal duizend treden. Haast had ik mijn doel bereikt, ik waande mij al boven ... toen een gapende afgrond opdoemde net voor de bovenste trede.

'Los Caprichos 43', F.J. de Goya 1799, Prado Madrid

In dat gapende gat zat mijn oude groengrijze vijand. Hij klom omhoog en naderde mij. Ik wilde de demon al gaan afweren net als vroeger, toen er woorden opwelden in mij: Mijn hart vervulle zich, o Christus, met Uw reine leven.

Het waren mij dierbaar geworden woorden, die ik in mijn hart bewaarde en die op dat moment bij die afgrond tot een stralend centrum werden in mij. Toen ik dat duistere vervallen wezen op mij af zag komen, gebeurde het dat ik werd overvallen door een innig medelijden. Ik wilde het helpen. De wil om het te helpen gaf mij innerlijke kracht en zekerheid. Ik wist wat ik wilde doen: ik wees de weerzinwekkende demon niet af; bewust liet ik het duistere wezen komen en mij doordringen. Kwelend was het, toen het steeds meer bezit van mij nam. Het drong mijn aderen binnen, liet zich verder drijven door mijn bloed, tot het met zijn koude, glibberige handen mijn hart dreigde te pakken. Toen was het met hem gedaan, want hij kon niet verder. De innerlijke zon, mijn hartewarmte, smolt hem volledig om. Ik voelde: deze demon is niet meer.

Vrij werd ik, vrij van allerlei kwalen en angsten. De afgrond voor mij verdween. Ik wist mij één met de volheid van het licht. Langzaam ben ik de gouden trap afgedaald. Ik leek te zweven. Onder aan de trap vond ik mijn trouwe zwaan terug en liet mij terugbrengen naar het huis van mijn vrienden."

Drie dromen

Dit zijn de drie dromen die Joachim Sydow beschreef in 1924. Joachim Sydow (1899-1949) stond bekend als een sprankelende, enthousiaste, oergezonde, ondernemende en menselijke geestelijke, vol humor. Pas 22 jaar was hij, toen hij op 17 september 1922 door Friedrich Rittelmeyer tot priester gewijd werd. Hij was één van de 45 stichters van de Christengemeenschap. Kort daarvoor, in het voorjaar van 1922, legde hij zijn theologie examen af.

Hij werd uitgezonden naar Rostock en werkte 24 jaar in Hannover. In de gemeenten stond hij bekend als een mens met een groot hart. Vanaf 1943 kreeg hij te kampen met raadselachtige verlamningsverschijnselen. Geleidelijk verloor hij de controle over zijn ledematen, tot hij totaal verlamd, ook niet meer spreken of slikken kon. Al kon hij niet meer spreken, mensen bleven naar hem toekomen. Bedrukt gingen zij naar binnen, gesterkt kwamen zij naar buiten. Hij droeg zijn levensopgave met innerlijke kracht. Joachim Sydow is 50 jaar geworden.

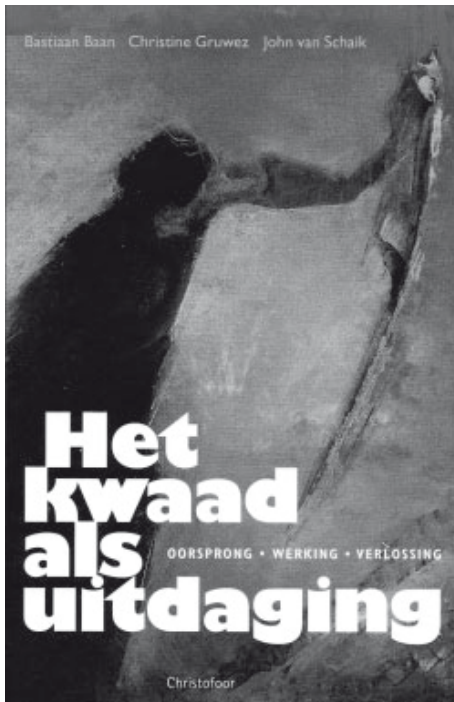
Na zijn dood herinnerde men zich zijn publicatie 'De Drie Dromen' uit 1924. Had deze onbevangen open mens zijn lot voorvoeld? Hij droomde het niet alleen, hij onderging en verwerkelijkte het met moed.

Ongewone gezichtspunten over goed en kwaad

Het kwaad als uitdaging. Oorsprong – werking – verlossing

Bastiaan Baan, Christine Gruwez, John van Schaik. Uitg. Christofoor, 215 p.

door Nelle Amons (gemeente Driebergen)

Onder de overkoepelende titel 'Het kwaad als uitdaging' hielden Bastiaan Baan, Christine Gruwez en John van Schaik in het schooljaar 2010/2011 ieder drie lezingen, waarin zij alle drie vanuit een ander uitgangspunt een eigen lijn volgden ten aanzien van oorsprong, werking en verlossing van het kwaad. De lezer vindt in het boek, dat de verwerking is van de

lezingen, deze lijnen met betrekking tot de genoemde deelonderwerpen terug.

Bij John van Schaik vormt de joods-christelijke traditie het uitgangspunt, Christine Gruwez gaat uit van de Manichese visie op goed en kwaad, Bastiaan Baan behandelt het boze vanuit de mythologie, belicht door de antroposofie.

Het boek is vol ongewone gezichtspunten op goed en kwaad, terwijl ik toch dacht te weten wat die begrippen inhouden. Al direct in John van Schaiks eerste hoofdstuk lees je: "Oorspronkelijk was de slang niet slecht". En dan volgt het fascinerende verhaal "Hoe de slang de duivel werd". Volgens de Manichese visie is de schepping ook heel anders dan zoals wij hem uit de Bijbel kennen: "Duister en licht zijn de scheppende principes, aanvankelijk zonder morele dimensie. Zij worden pas tot goed en kwaad als de mens zich bewust wordt, dat ook hij duister en licht in zich draagt. De schepping is in deze visie het instrument waardoor de uiteindelijke gestalteomvorming van de kosmos aan het eind van de tijden mogelijk wordt."

Het 'geestelijk testament' van Christian de Chergé, de prior van de kloostergemeenschap in Tibhirine (Algerije), waarvan zeven leden worden ontvoerd en gedood in maart 1996, verfilmd als 'Des hommes et des dieux', dat het hoofdstuk met de Manichese scheppingsvisie afsluit, laat in mijn ogen al iets zien van 'verlossing van het kwaad' in Manichese zin en had mijns inziens daarom ook het derde hoofdstuk van Christine kunnen afsluiten.

Vanuit de vraag 'wat deed God voordat hij schiep?' gaat Bastiaan Baan langs drie verschillende wegen op zoek naar de oorsprong van het boze:

- via de mythologieën uit verschillende culturen, die in beeldentaal over oorsprong en ontwikkeling van het boze spreken;
- met behulp van de Talmud (Hebreeuws geschriften), de Sohar (het heilige boek van de Kabbala) en het boek Genesis;

- via de antroposofie, die een licht werpt op de beeldentaal van de verschillende mythologieën. Net als in deel I laten de auteurs in deel 2 'Werking van het boze' en deel 3 'Verlossing van het kwaad' fascinerende verschillen zien met betrekking tot de manier waarop het kwaad werkt en verlost zou kunnen worden en wat wij mensen daarvoor zouden moeten doen. Het boek is prachtig uitgevoerd met mooie illustraties. Het is heel begrijpelijk, al komen in het eerste hoofdstuk van John van Schaik verwarrend veel namen voor. Ook is het uiterst spannend om te lezen en het is het waard je er grondig in te verdiepen. Je zou er ook heel goed samen met anderen aan kunnen werken. Wat is tenslotte actueler dan 'het kwaad' als 'uitdaging' aan te nemen?

Rijkdom in het leven van het opgroeiende kind

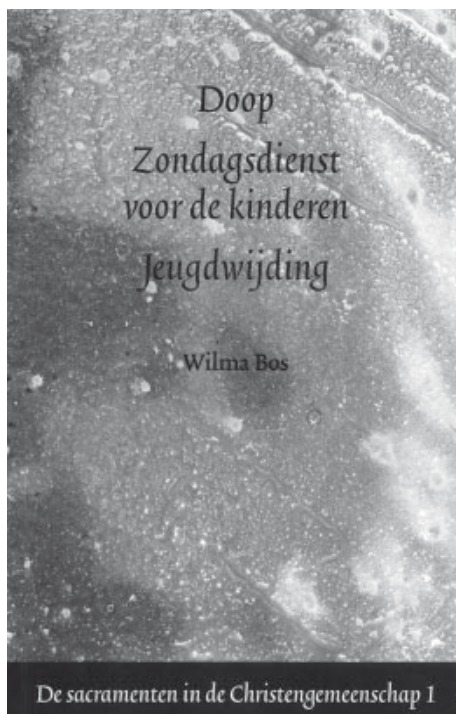
Doop, Zondagsdienst voor de kinderen, Jeugdwijding.

De sacramenten in de Christengemeenschap, Deel 1.

Wilma Bos. Uitg. Christofoor. 75 p. € 14,50

door Rob Westerik (gemeente Amsterdam)

Het is de eerste Pinksterdag als ik liggend op het strand aan dit artikel begin te schrijven. De zon staat hoog aan de hemel. Mijn oudste dochter Mayra, die vorig jaar de jeugdwijding ontving, zit achter mij schelpen te sorteren, ongetwijfeld voor een nog niet gedefinieerd artistiek project. Mijn jongste dochter lanthe, die vorig jaar vlak voor haar achtste verjaardag werd gedoopt, speelt samen met een toevallig ook aanwezig buurmeisje in een strandmeertje. Ik lig hier met het recent door Wilma Bos geschreven 'Doop, Zondagsdienst voor de kinderen, Jeugdwijding'. Voor mij een beetje mosterd na de maaltijd zou je kunnen zeggen. Maar desalniettemin laat ik het mij smaken. Er wordt in heldere bewoordingen uitgelegd, wat er binnen de Christengemeenschap aan

sacramenten en diensten is voor opgroeiende kinderen. Daarbij wordt, uiteraard zou ik bijna zeggen, de levensweg van de mens gevolgd. Het begint bij de doop en eindigt bij de jeugdwijding en als we de kaft moeten geloven, dan is dit slechts een voorlopig einde, want ook de verdere sacramenten zullen in nog te verschijnen delen worden behandeld.

Dit eerste deel vormt een goede gids voor een ieder die overweegt zijn kind te laten dopen, of die meer wil weten over de achtergronden van de kinderdienst, of een opgroeiend kind heeft dat de jeugdwijding gaat doen. De handelingen die worden verricht worden goed beschreven en de achtergronden worden met vaak zeer mooie voorbeelden verhelderd. Zo wordt, om een voorbeeld te geven, bij de uitleg over de doopsubstanties een gedicht van Wislawa Szymborska aangehaald en wordt even later ingegaan op de alchemistische betekenis van deze substanties.

Opvallend vond ik dat de kinderdienst in dit

boekje wordt behandeld, omdat deze niet tot de zeven sacramenten behoort en op de kaft toch staat dat dit boekje over de sacramenten van de Christengemeenschap gaat. Het feit dat een kind, als het opgroeit binnen de Christengemeenschap, vele malen een kinderdienst zal meemaken, rechtvaardigt echter zeker de beschrijving van deze dienst, maar ik miste een uitleg over wat een sacrament nu eigenlijk tot een sacrament maakt. Daarnaast miste ik ervaringen van mensen in hun omgang met de sacramenten. Ik had het leuk gevonden als ouders, grootouders, kinderen, priesters, peten etc. aan het woord waren gekomen. En tenslotte wordt nergens duidelijk gemaakt wie Wilma Bos is. Met haar deskundigheid is overi-

gens niets mis, het is een uitstekend geschreven boekje, dat ik iedereen kan aanraden die iets meer wil weten over wat de Christengemeenschap aan religieus leven te bieden heeft voor het opgroeiende kind. Ondanks de beknoptheid wordt in amper zeventig bladzijden een beeld gegeven van hoe rijk dit leven is.

Pinksteren is voorbij als ik de laatste letters van het papieren boekje waarin ik ze opschreef, heb overgebracht naar mijn computer. Nog even denk ik terug aan de doop van lanthe en aan de jeugdwijding van Mayra. Ik hoop dat dit boekje er toe zal leiden, dat ook anderen dan ikzelf zulke dierbare herinneringen aan doop, jeugdwijding en kinderdienst met zich mee kunnen dragen.